

تعاملات و ارتباطات در
جامعه علمی
بررسی موردی رشته علوم اجتماعی

دکتر محمد امین قانعی راد

پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پژوهش، مطالعات فرهنگی و اجتماعی
مرکز تحقیقات علمی

تعاملات و ارتباطات در جامعه علمی بررسی موردی در رشته علوم اجتماعی

دکتر محمد امین قانع‌راد

ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

طرح جلد: سبیده مصور رحمانی

صفحه‌آرایی: انتشارات پژوهشکده

چاپخانه: جمالی

لایه‌نگار: تارنگ

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۵

تیراژ: ۱۲۰۰

قیمت: ۳۸۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۳۸-۰۳-۸

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، خیابان شهید مومن نژاد (گلستان یکم)، شماره ۱۵، تلفن: ۲۲۵۷۰۷۷۷
پست الکترونیکی: office@cses.ir

سایت: www.cses.ir

سرشناسه: قانع‌راد، محمد امین، ۱۳۳۴

عنوان و پدیدآور: تعاملات و ارتباطات در جامعه علمی: بررسی موردی در رشته علوم اجتماعی /

محمد امین قانع‌راد

مشخصات نشر: تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۵.

مشخصات ظاهری: ۳۱۸ ص: جدول، نمودار.

شابک: 964-2738-03-8: 978-964-2738-03-1

یادداشت: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص: ۳۰۳-۳۰۸.

موضوع: علوم اجتماعی -- ایران -- ارزشیابی.

موضوع: جامعه‌شناسی -- ایران -- ارزشیابی.

موضوع: دانشگاهها و مدارس عالی - ایران -- ارزشیابی.

شناسه افزوده: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

رده‌بندی کنگره: ۹۲ الف/۵۶۲۵ H

رده‌بندی دیویی: ۳۰۰/۹۵۵

شماره کتابخانه ملی: ۳۹۱۷۳-۸۵

فهرست

هفت	دیباچه پژوهشگرده.....
نه	مقدمه.....
۱	فصل اول: طرح مسئله.....
۱	صورتبندی مقدماتی مسئله پژوهش.....
۷	ساختار اجتماعی دانش علوم اجتماعی.....
۱۵	توسعه نیافتگی معرفتی.....
۱۹	توسعه نیافتگی انگیزشی.....
۲۱	توسعه نیافتگی کنشی.....
۲۳	اهداف و سوالات پژوهش.....
۲۷	فصل دوم: رویکردها و دیدگاههای نظری.....
۲۷	پیشگفتار مفهومی.....
۳۵	تمامات و ارتباطات در اجتماعات علمی.....
۹۵	فرهنگها و جامعه پذیری دانشجویمان.....
۱۱۷	فصل سوم: طرح نظری مسئله پژوهش.....
۱۱۷	بازبینی جامعه‌شناختی مشکلات هزار چهره.....
۱۲۶	خلاصه‌ای از مهمترین دیدگاههای نظری.....
۱۳۲	همگرایی و توافق نظری.....
۱۳۵	مدل تحلیلی و فرضیات پژوهش.....

۱۳۹	فصل چهارم: روش پژوهش
۱۳۹	تعریف مفاهیم پژوهش
۱۴۲	ابزار اندازه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها
۱۴۲	جامعه آماری و روش نمونه‌گیری
۱۴۳	سنجش و اندازه‌گیری متغیرها
۱۴۹	اعتبار و روایی ابزار سنجش
۱۵۰	روشهای تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۵۱	فصل پنجم: تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۵۱	ویژگیهای جمعیتی پاسخگویان
۱۵۳	ارتباطات و تعاملات کارگزاران علوم اجتماعی
۱۹۹	فضای توجه نمادین
۲۱۰	انگیزش و انرژی عاطفی
۲۳۱	کنشگری دانشجویان و استادان
۲۶۳	فصل ششم: خلاصه و نتیجه‌گیری
۲۶۳	ارتباطات و تعاملات
۲۷۰	فضای توجه نمادین
۲۷۳	انگیزش و انرژی عاطفی
۲۷۵	کنشگری رشته‌ای و اجتماعی
۲۷۹	یافته‌های اساسی پژوهش
۲۸۳	فصل هفتم: راهبردها و برنامه‌ها
۲۸۳	افزایش تعاملات و گفتگوهای اعضای هیئت علمی
۲۹۳	افزایش تعاملات دانشجویان
۲۹۴	افزایش تعاملات دانشجویان و استادان
۲۹۶	افزایش تعاملات علوم اجتماعی با سایر رشته‌ها
۲۹۷	افزایش ارتباط علوم اجتماعی با سیاستهای اجتماعی
۲۹۹	افزایش ارتباط با جامعه و فرهنگ عمومی

دیپاچه پژوهشکده

تأمل در وضعیت دانش اجتماعی در جامعه ایران ما را به دو نکته مهم دلالت می‌کند؛ یکی ضعف عقلانیت جمعی، به عنوان مبنای تشخیص مسئله جامعه و راه‌حلها و پاسخهای قابل طرح برای آن، و دیگر عدم تکوین سنت فکری به سبب بروز گسست فکری و علمی. بر همین اساس، هر تلاشی که به روندشناسی و سنخ‌شناسی عوامل موثر بر فرآیند شکل‌گیری عقلانیت جمعی با رویکرد پیوند و تداوم جریانهای فکری معطوف باشد مغتنم و متضمن رشد و توسعه جامعه محسوب می‌شود.

در این رهگذر، توسعه ارتباطات با هدف تجمیع و تکوین عقلانیت جمعی در جامعه ایران و استنباط پاسخ از بطن این اندیشه، راهبردی اساسی در جریان توسعه کشور محسوب می‌شود، زیرا اگر بپذیریم که سرنوشت یک جامعه به میزان استحصال توانایی و ظرفیت خردورزی یا خردسوزی آن درباره مسائل خویش بستگی دارد، می‌توان به اهمیت و اولویت تجمیع عقول متفرقه و تکوین عقل جمعی، آنهم در حوزه دانشی که قرار است برنامه توسعه یک جامعه را کارسازی کند پی خواهیم برد.

اثر حاضر با عنوان «تعاملات و ارتباطات در جامعه علمی» حاصل پژوهشی است که دغدغه اصلی آن بررسی وضعیت توسعه‌یافتگی و نهادینه شدن رشته علوم اجتماعی در ایران است. این مجموعه ضمن بررسی مبانی نظری ارتباط تلاش

می‌کند تا از یافته‌های نظری و تجربی خود راهکارهایی را برای ارتقای وضعیت تعاملات میان کارگزاران علوم اجتماعی در ایران استنباط کند.

کتاب حاضر از جمله پژوهشهایی است که در چارچوب طرح «توسعه تحقیقات علوم انسانی، اجتماعی، دینی و فرهنگی» آغاز، و در این پژوهشکده تداوم یافته و به سامان رسیده است. در این مجال از تلاشهای صورت گرفته توسط همکاران گرامی دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و همکاران ارجمند پژوهشکده آقایان حسین ابراهیم‌آبادی، علی خورسندی طلاسکوه و عماد احسانی که در به ثمر رسیدن این اثر نقش اساسی داشته‌اند صمیمانه تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

امید است حاصل ژرفکاوی و روشنگری علمی و فکری این پژوهشکده در ابعاد و لایه‌های فرهنگ علمی و دانشگاهی، زمینه توسعه و نوسازی فرهنگی و اجتماعی را فراهم آورد و بتواند در فرآیند شکل‌گیری گفتمان بومی متناسب با هویت ملی، ارزشها، نگرشها، خواسته‌ها و بایسته‌ها، به طور مؤثر ایفای نقش کند.

مقدمه

توسعه علمی فرایند متوازنی است که کلیه دانشها را در بر می‌گیرد و در این میان توسعه علوم انسانی نقشی اساسی دارد. اهمیت علوم انسانی نه تنها اهمیتی فی‌نفسه است بلکه به نظر می‌رسد که این دسته از دانشهای بشری با فراهم کردن چارچوبهای مفهومی و زمینه‌های پژوهشی لازم می‌توانند فرایند توسعه همه‌جانبه و از آن میان توسعه علمی را مورد پشتیبانی نرم‌افزاری قرار دهند. انجام طرح توسعه علوم انسانی در پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای همکاران ما در انجمن جامعه‌شناسی ایران زمینه تعریف پژوهشی گسترده با عنوان «طرح جامع بازسازی و توسعه علوم اجتماعی در ایران» را فراهم ساخت. این طرح با مدیریت دکتر محمد عبداللہی و مشاوره دکتر مسعود چلبی با پنج محور اصلی آغاز شد و مسئولیت انجام طرح مطالعاتی «اجتماع سازمانی در علوم اجتماعی» به عنوان یکی از محورهای پنجگانه طرح مزبور به نگارنده واگذار شد. کتاب حاضر بر مبنای تلخیص و بازتدوین گزارش طرح مزبور برای ترویج پنداشته‌های نظری و یافته‌های تجربی این طرح در بین دانشگاہیان، مدیران انجمن‌های علمی و مسئولان برنامه‌ریزی و توسعه رشته‌های مختلف دانشگاهی تنظیم شده است. هرچند رشته علوم اجتماعی به عنوان مورد تجربی این پژوهش برگزیده شده است ولی به نظر ما مفروضات و یافته‌های این پژوهش برای کلیه رشته‌های علمی قابل استفاده است و می‌تواند الهاماتی را در جهت تقویت فضای هنجاری و تعاملاتی در درون رشته‌های علمی برانگیزد.

پیشرفت و انتشار دستاوردهای این پژوهش مرهون همکاری و همفکری با جمعی از اساتید و دیگر همکاران می‌باشد که در اینجا لازم است از آقایان دکتر هادی خانیکی و دکتر علی‌اکبر علیخانی سرپرستان محترم پیشین و کنونی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی به خاطر حمایت از فرایند پیشبرد تدوین و انتشار یافته‌های طرح تشکر کنیم. آقایان دکتر محمد عبداللهی، دکتر مسعود چلبی، دکتر پرویز اجالالی، دکتر آراسته و دکتر فرجادی و آقای حسین ابراهیم‌آبادی در فرایند انجام این پژوهش مشاوره‌ها و همفکریهای مؤثری را ارائه داده‌اند. آقای علی بقایی سرابی در انجام این پژوهش و به‌ویژه در آموزش پرسشگران و سرپرستی کار آنان همکاریهای ارزنده‌ای داشته است. سرانجام لازم است از تلاشهای گروه آماده‌سازی کتاب به ویژه خانم مریم فلاح و آقایان عماد احسانی و علی خورسندی طاسکو که بدون دقتهای آنان امکان ارائه این اثر به صورتی پیراسته فراهم نبود، قدردانی نمایم. امید است شیوه طرح مسأله، دیدگاههای نظری و یافته‌های تجربی این مطالعه بتواند در جهت توسعه تعاملات و ارتباطات علمی در بین دانشمندان، دانشگاهیان و پژوهشگران مفید واقع شود.

محمدامین قانعی‌راد
فروردین ۱۳۸۶